

Paul De Clerck
INTELIGENCIJA LITURGIJE

1. RAZUMLJIVA LITURGIJA¹

Neka se obredi odlikuju plemenitom jednostavnošću, neka budu kratki i jasni, neka izbjegavaju suvišna ponavljanja i neka budu prilagođeni shvaćanju vjernika tako da im općenito ne treba mnogo razjašnjenja. (SC, 4)

Možemo li još uvijek iščekivati dostojanstvenu liturgiju? Ne slušamo li neprestano prigovore i kritike svih vrsta? Vidimo li prazne crkve? S druge strane, nije li možda govor o “liturgiji i životu” plod raskoraka između tih dviju stvarnosti?

Činjenica nerazumijevanja i slaboga sudjelovanja vjernika u liturgiji nije nikakva novost. Ta je ideja zapravo odredila “liturgijski pokret”. On je nastao na inicijativu Dom Guarangera i opatije Solesmes krajem devetnaestoga stoljeća, a početkom dvadesetoga stoljeća doživio procvat s Dom Lambertom Beaudinom i opatijom Mont César. Njihov je cilj bio omogućiti “aktivno sudjelovanje”. No, liturgijski pokret pošao je od činjenice razdvojenosti između liturgije i kršćanskoga puka, od činjenice da je sudjelovanje zamijenilo moljenje krunice ili druge molitve sadržane u mnogobrojnim tadašnjim molitvenicima. Međutim, ta molitva nije imala nikakve veze s liturgijskim činima. Svećenik je “recitirao svoju misu”, a vjernici su tom činu “prisustvovali”. U krajnjem slučaju liturgija je pružala vremenski prostor za

¹ Paul De Clerck, *Intelligenza della liturgia*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticana, 1990.

osobnu molitvu isprekidanu ponekim važnim trenucima kao što je čitanje evanđelja, zbog kojega se ustajalo na noge ili posvete, zbog koje se poklecalo na zvuk zvonca.

O kojemu je sudjelovanju riječ?

Ove slike nam kazuju da postoje različiti načini "sudjelovanja" na liturgiji. Liturgijski pokret je promicao onaj način po kojemu se vjernik sjedinjavao s činom slavlja, tj. sudjelovao u činu zajednice, a ne jednostavno prisustvovao i "molio" sam za sebe. Cilj tog nastojanja potvrđen je na II. vatikanskom saboru u konstituciji o liturgiji. U njezinih stotrideset brojeva pojam "svjesnog, aktivnog i plodnog" (br. 11) sudjelovanja pojavljuje se desetak puta. Termin "aktivno" (na lat. *actuosa*) zaslužuje posebnu pozornost. Mogao bi označavati bilo kakvu aktivnost (koja bi označavala stalni pokret). Međutim, želi naglasiti sudjelovanje na samom liturgijskom činu s ciljem da zajednica ponovno postane subjekt liturgije. To znači da euharistija, na primjer, više nije "misa svećenika" u kojoj je laicima dopušteno sudjelovanje, nego je euharistija slavlje čitave zajednice. Ne radi se o tome da svi trebaju zamijeniti svećenika. Liturgijsko slavlje poznaje sudjelovanje mnogih službenika i službi: prihvaćanje vjernika, uređivanje prostora, glazba i pjesma, navještaj Riječi, molitva. Sve to omogućuje zajednici da sudjeluje u liturgijskim činima "na slavu Božju i na spasenje svijeta".

Valja naglasiti sa svom jasnoćom da aktivno sudjelovanje pretpostavlja jedno drugačije poimanje Crkve od one koju smo baštinili od minulih stoljeća. Posljednji je sabor posvetio mnogo pozornosti i uložio mnogo napora u razumijevanje otajstva Crkve. Istina je da još uvijek vlada predodžba o Crkvi podijeljenoj na dvije strane: laici u lađi crkve, a svećenik (ili svećenici) u prezbiteriju.² Ako se danas nove crkve grade na drugačiji način, ne znači da se time pod svaku cijenu želi napraviti nešto "moderno", nego da bi arhitektonske forme bolje odgovarale smislu Crkve koja je "puk skupljen u jedinstvu Oca i Sina i Duha Svetoga".³

Ovi problemi dovoljno govore o tegobnoj baštini koju nosimo sa sobom! Povijesno gledajući, odluke II. vatikanskoga sabora

² Ta pojava je vidljiva i u sakristiji, najklerikalnijem mjestu koje postoji. Odvojenost svećenika pokazuje ekleziološku podjelu o kojoj govorimo.

³ Ovu je neobično lijepu izreku sv. Ciprijana († 258) iz Komentara o Oče naš, preuzela je koncilski konstitucija o Crkvi *Lumen gentium* (br. 4).

na području liturgije, čine se poput složenog pothvata širokih razmjera. Međutim, neki su ostali razočarani s liturgijskom reformom te su je smatrali potpuno nedostatnom što je izazvalo suprotne, ali i potpuno neutemeljene reakcije kod integralista. Sve su to pojave koje poput “vrha sante leda” ukazuju na mnogo dublje probleme.

Problem liturgijskoga govora

Slušanje predstavlja ideal današnjeg aktivnog sudjelovanja vjernika iako je daleko od svoga pravoga ostvarenja. Kritike se usredotočuju na liturgijski govor, koji je po mnogima glavna zapreka istinskoga sudjelovanja. Prigovara se da liturgija koristi (previše ili loše) biblijski način govora. Nije riječ samo o čitanjima iz Staroga zavjeta, koja su htijući ili ne sastavni dio Biblije. Riječ je o kritici konteksta koja ta čitanja prizivaju. A ona govore u duhu ratarske, mediteranske i patrijarhalne civilizacije što se mnogima – ne samo ženama – čini odveć opresivno.

Prigovori se proširuju i na liturgijske tekstove. Oni su možda lijepi na latinskom jeziku, ali to nije jednostavno očevidno, niti ih je moguće prevesti na naš jezik, ako ni zbog čega drugoga onda poradi ritma u kojemu su sastavljeni. Toga su bili svjesni odgovorni za provedbu liturgijske reforme. Kao primjer može poslužiti molitva posvete biskupa, koja potječe iz V. stoljeća. Ona govori o biskupskom redu koristeći tipologiju Aronove odjeće. Činilo se da tu molitvu nije moguće razumjeti pa su je zamijenili s drugim tekstom iz *Traditio apostolica*, koji je napisan u Rimu vjerojatno na početku III. stoljeća. Mnogi kršćani bi zasigurno razmišljali na sličan način kad bi razumijeli riječi pjesme *Salve Regina*: “K tebi vapijemo (doslovno ‘uzvikujemo’) prognani sinovi Evini. K tebi uzdišemo tugujući i plačući u ovoj suznoj dolini.” Ovaj primjer na zanimljiv način govori o nerazumijevanju riječi koje se pjevaju.

Rečenica koja izaziva odbojnost za većinu kršćana naše generacije je ona koja slijedi *Oče naš*: “jer tvoje je kraljevstvo i slava i moć u vjekove”. Riječ je o novoj formulaciji (koja nije postojala u tridentinskom misalu), što dodatno otežava razumijevanje ponajviše jer se tim terminima govori o Bogu kao apsolutnom gospodararu. A to je slika koju se smatra apsurdnom idejom nekih drugih vremena i danas biva odbačena upravo u ime Boga Isusa Krista. Polemika oko liturgijskoga govora tako

postaje veoma teška. Nekima se ne sviđa čitav niz liturgijskih simbola kao što su ulijevanje kapi vode u kalež (što je jedna od rijetkih gesta za koju se držalo da je simbol u doba kada ta riječ nije bila odveć vrjednovana), zatim svijeće, pranje nogu, iako potječe iz evanđelja.

Ukratko, u pitanju je čitav liturgijski kontekst, čitav svijet kojega taj kontekst priziva. Od svega toga neki bi se željeli odvojiti, jer taj svijet smatraju zastarjelim, zaostalim, prošlim... Tim se pridjevima rado nadodaju oni koji govore o „srednjovjekovnoj“ ili o “monaškoj” liturgiji.⁴

294

Kao odgovor na te pojave u većini slučajeva se pribjegava uklanjanju odbojnih termina, iritantnih rečenica i “simbola” čije značenje nije jasno. Tako se više ne govori o pastiru i stadu, o serafinima sa šest krila, o podvrgavanju žena, a da se pritom ne zna što sa svime time postići. Na njihovo mjesto se uvode ideje u koje se vjeruje. Mijenjaju se molitve, a čitanja se zamjenjuju drugim tekstovima koji ponekad nisu biblijski (kao što je primjer *Proroka K. Gibrana* ili *Malog princa Saint-Exupérya*, koje se koriste umjesto Biblije prigodom slavlja krštenja ili vjenčanja). Upravo se to događa kod pripreme na slavlje. Često se izričito postavlja pitanje – “što želimo izraziti?” – (kao da se pretpostavlja da nam ti tekstovi ne kazuju mnogo). Ili još gore – “što želimo ukloniti” – posebno kad je riječ o vazmenom bdijenju, jer taj obred kao da je postao predug i njime se ne želi dosađivati ljudima.

Ponekad ovaj mentalitet određuje liturgijska slavlja u kojima se sučeljavaju dva paralelno suprotstavljena cilja koji se nikako ne uspijevaju susresti. Jednom sam sudjelovao na sprovodu kojega je s jedne strane slavio svećenik (jer nije imao drugoga izbora), a s druge strane članovi obitelji pokojnika koji su razmjenjivali sjećanja na pokojnika. Svećenik je čitao svoje molitve, a obitelj je govorila o pokojniku. Sve je bilo dobro pripremljeno, ali ništa nije bilo usklađeno. U stvarnosti, to je bio potpuni nesklad, jer nisu išli za tim da se sjećanje na pokojnika ugradi u liturgiju. Neki to nazivaju kreativnost. No, koliko god

⁴ O tim poteškoćama pokušao sam progovoriti u članku “Le langage liturgique: sa nécessité et ses traits spécifiques” (*Questions liturgiques*, 73, 1992., 1-2, pp. 15-35). Članak je objavljen i u L. Leijssen (ur.), *Liturgie et langage. Hommage à Silveer De Smet (Textes et études liturgiques, XII)*, Louvain 1992., na istim stranicama.

to bile dobre nakane, radi se o umrtljivanju pravoga smisla liturgije.

O kojemu je razumijevanju riječ?

Mnogo puta se postavlja pitanje: što treba razumjeti u liturgiji? Treba li liturgija biti razumljiva? Naslov ovoga odjeljka namjerno nosi upitnik i može ga se shvatiti na dva načina: jesu li tekstovi i obredi nerazumljivi zbog same liturgije? I s druge strane: je li cilj liturgije taj da se sve odmah shvati?

Otac François Marty, profesor filozofije na *Centre Sèveres* u Parizu, napisao je prije petnaest godina sjajan članak glede tog pitanja. Naime, postavio je pitanje: "Treba li liturgija biti razumljiva?"⁵ U prvom dijelu članka pokazao je da u stvarnosti taj način mijenjanja tekstova i obreda dovodi do ukinuća njihova smisla ili barem do toga da se njihov smisao više ne zamjećuje. Tim se putem dolazi do kobne pogrješke.

"Zahtjev za 'razumljivom' liturgijom je opravdan ako sadrži želju za boljim sudjelovanjem na slavljinama. No, kad se taj zahtjev pretvori u želju za *tumačenjem* tekstova i obreda, tada ne preostaje ništa drugo doli ukidanje njihova smisla. Kad je riječ o liturgiji ne radi se toliko o tumačenju i razumijevanju koliko o liturgiji kao *izvoru* razumijevanja, o liturgiji koja je nužno neiscrpno vrelo, 'nepojmljivo' u preciznom smislu te riječi. Liturgiju se ne da podvrgnuti spoznaji. U suprotnom bi se pretvorila u zbir pojmova. I ne bi bila vrelo u stanju pružiti ono neiščekivano i novo. I to je pravi smisao nejasnoće tekstova i obreda. Oni pokazuju da nije moguće prihvatiti dar vjere koji bi nadilazio izričaje i čine u kojima se očituje njegova životnost. I stoga liturgija treba, na ovaj ili na onaj način, očitovati 'otajstvo' koje slavi."

Liturgija nije objekt kojega treba shvatiti razumom. Ona nije bilo koja stvar koju se može analizirati ili rastaviti. Liturgija je vrelo prepuno značenja. Prva stvar koju valja učiniti nije analiziranje već slušanje. Liturgiji treba dati mogućnost da sama

⁵ Članak je objavljen u časopisu *Études* u ožujku 1979., str. 239-256. Citirani izvadak se nalazi na str. 244.

progovori. Poput umjetničkoga djela, o kojemu se ne diskutira, nego ga razmatra, sluša i dopušta da u nama pobudi osjećaje, i liturgija se ne događa kad nešto uspijemo odmah razumjeti, nego kad izazove interes i rodi u nama nove ideje. U tom je slučaju javlja znatizelja, a sav se čovjek prepušta umjetničkom djelu da ono u njemu “djeluje”. Tako se rađa želja da se ponovno vrati k umjetničkom djelu i da čovjeka nanovo obogati svojim otkrićem. U konačnici, nije li cilj liturgije taj da nas ne pusti na miru?

Ova nas promišljanja navode na zaključak da postoje dva načina “animacije” liturgije. Prvi način se odlikuje brigom o liturgiji. Ako je pacijent pred umorom, nastoji ga se na sve načine reanimirati. Drugi način podrazumijeva dijalog. A taj dijalog otvara prostor razgovoru sa sugovornikom, što znači razumjeti liturgiju tako da dopustimo da nam njezin sklad progovori i da se očituju njezina skrivena značenja. Prvi način često ide za traženjem alternativnih rješenja ili pak zamjenjuje liturgiju nečim drugim. Drugi način ide za iskustvom liturgije. Tako i pojam “kreativnosti” možemo shvatiti na dvostruki način. Kreativnost koja odvodi u gubitak svakoga smisla liturgije, različita je od kreativnosti koja ide za razvojem njezinih mogućnosti.

Vratimo se ukratko na članak F. Martya. Drugi dio teksta govori da nerazumijevanje liturgije ne ovisi u prvom redu o tekstovima i simbolima. Značajni liturgijski simboli kao što je voda ili euharistijska gozba nisu nadiđene stvarnosti. Ako ih se više ne razumije, onda to ovisi o gubitku “smisla simbola” u čijem su okrilju oni imali neposredno značenje. Taj je gubitak smisla simbola znakovit za zapadnu civilizaciju, osim na pojedinim mjestima kao što su opatije gdje se dadu “bolje razumjeti” i gdje privlače posebnu pozornost.

Dijagnoza stanja je doista bitna. Liturgijski simboli mogu očitovati svoj smisao samo unutar okvira, unutar globalnog konteksta koji je preduvjet njihova značenja. Besmisleno je zato zamjenjivati pojedine elemente a da se pritom ne dovodi u pitanje čitav svijet simbola koji im pruža značenje. Liturgija u pokretu Taizé predstavlja lijep primjer. Ona ne sadrži ništa izvanredno što bi protumačilo njezin uspjeh. Međutim, liturgija se događa u zajednici koja posjeduje jasan i uvjerljiv životni stil. U liturgiji subraća pronalaze nadahnuće za svoje življenje. Tu liturgija stvarno govori i postaje, kako kaže F. Marty, vrelo za mnoge kršćane.

S obzirom na spomenuti primjer želio bih ispriopovjediti jedan izvanredan događaj. Sudjelovao sam na jednom euharistijskom slavlju u kojemu je pjevanje predvodio zbor mladih. Na koncu sam zaželio čestitati djevojci koja je ravnala zborom. U razgovoru sam postavio pitanje zašto je odabrala pjesmu na latinskom (koju nisam poznavao) na što je ona ostala veoma iznenađena pa mi je odgovorila: "Ali to nije na latinskom. To je iz Taize-a!" Bio je to veoma znakovit odgovor. Ta pjesma nije bila izdvojeni isječak, niti predmet analize, već sastavni dio simboličke atmosfere Taize-a u kojoj latinski jezik ne predstavlja prepreku za mlade koji najčešće ne znaju niti jednu riječ na latinskom. To dokazuje da su i naši preci, koji nisu poznavali jezik sv. Augustina, ipak "razumijevali" nešto od liturgije barem preko pjesme. Generacije i generacije poznavale su *Requiem*. Već samo poneka početna nota dala bi naslutiti da se radi o smrti. U tolikim glazbenim djelima kao što je *Dies irae*, prizvuk tih nota nastavlja pronositi poruku koju su savršeno razumjeli oni koji ipak nisu bili sposobni prevesti niti jedan redak s latinskoga.

Analiza ovog problema, dakle, dovodi nas do dvaju zaključaka. S jedne strane, poteškoća liturgijskoga govora ne ovisi jednostavno od uporabe određenih riječi ili od rječnika koji se koristi, već o odnosu prema liturgiji i o onome što se od liturgije iščekuje: da bude predmet razumijevanja ili pak vrelo razumijevanja našega življenja. S druge strane, ako su liturgijski simboli postali neučinkoviti to ne znači da ih je pregazilo vrijeme i da ih treba zamijeniti novima, nego to ukazuje na činjenicu da je „suvremeni čovjek“ izgubio smisao simbola⁶, kao i da svi simboli polučuju svoj učinak samo ako su smješteni u prikladan ambijent. Bitno je omogućiti dobru razinu razumijevanja simbola. Mnogo teže je ući unutar liturgijskoga čina.

PERSPEKTIVE

Možemo li dakle iščekivati dobru liturgiju? Potvrdni odgovor na početku ovoga poglavlja ne znači da je sve savršeno! Zadovoljan sam u pravom smislu te riječi, jer se s tog gledišta očituju bilo nedostaci bilo prednosti.

⁶ Ako se netko želi uvjeriti u suprotno, samo neka pogleda televizijske reklame.

Fleksibilnost

F. Marty, na tragu svojega subrata J. Gelineau-a, zahtijevao je veću fleksibilnost u odabiru pojedinih liturgijskih elemenata. Ta izvrsna ideja zaslužuje svaku pohvalu, jer pruža izvanredne mogućnosti kada je se prihvate pravi znalci kao što je otac Gelineau. Poteškoća se nalazi u činjenici da valja najprije dobro poznavati liturgiju da bi se moglo govoriti o fleksibilnosti. Ako to nedostaje, postoji opasnost da tim terminom svatko skriva vlastite ideje, te upadne u bizarne situacije kao što su one o kojima smo prethodno progovorili.

Koliko vremena treba dati liturgijskom slavlju?

U duhu prethodno rečenoga, ponekad mi se događa da zamišljam vremenski duža liturgijska slavlja. Protivno onome što često čujem o dužini liturgijskih slavlja i unatoč kritikama, uvjeren sam da su naše liturgije odveć kratke i da čim uspijemo ući u liturgiju, ona završava. Tako još jednom sve ovisi o onome što očekujemo od liturgije. Ako netko traži svoju “vlastitu misu”, onda je dovoljno da bude kratka. No, ako se radi o prihvaćanju Riječi Božje kao svjetla našem životnom hodu, ako se radi o zahvaljivanju i dijalogu s njime, onda se sve mijenja!

Najozbiljnija poteškoća je ona koja se odnosi na pristup liturgiji. Potrebno je prijeći na drugu razinu, potrebno je prijeći iz naših svakodnevnih aktivnosti u liturgijski čin, potrebno je napustiti onu aktivnost u kojoj se učinci neposredno vide da bismo ušli u simboličku aktivnost koja ima drugačije učinke djelovanja. Protivno nekim prijedlozima da se misa skрати, ponekad zamišljam dužu liturgiju. Primjerice liturgiju na bizantinski model, koja je vrlo dobro prihvaćena u nekim sredinama i gdje, gle čuda, nitko ne traži “razumjeti” iako se nalazi posred liturgije koja poprilično nije jasna. Možda se upravo tu nalazi odgovor na naš problem. Bizantska liturgija je toliko različita da se odmah dade primijetiti da se tu ne radi o “razumijevanju”, nego o tome da nas ona zahvati. I zapadnjački model može biti od koristi ne samo da bismo imali dovoljno vremena za slavlje liturgije, već i da bismo se mogli pronaći zajedno, razmijeniti i podijeliti naše pothvate, da bismo mogli sklapati prijateljstva i razvijati crkvenost. I u tom slučaju bi se rodio jedan novi smisao liturgije.

S tog gledišta razumijem razmišljanje mnogih osoba koji se tuže da misa nema trenutak susreta...

PREMA JEDNOJ DIJAGNOZI

Postoje li dakle perspektive? Kamo se uputiti u obnovi liturgije? Sigurno je da u liturgiji neke stvari valja promijeniti. Uzmimo za primjer molitve. One su prepune sadržaja, ali se ne može zanijekati da su napisane u jednoj drugoj kulturi i ta činjenica, između ostalih, uvjetuje nedostatak odjeka u našim srcima. Osim toga, jesmo li sposobni kreirati nove molitve kao što su to činili naši prethodnici?

Iluzija bi bila pomisliti - a za jednog liturgičara bila bi to profesionalna pogriješka - da se može poboljšati kvaliteta liturgijske molitve samo tako da poboljšamo tekstove. S druge pak strane to bi značilo razdvojiti izričaj od smisla o čemu je bilo riječi u uvodu. Ako je danas molitva u krizi, to nije zbog sadržaja tekstova, nego jer se oni ne ozbiljuju u *liturgijskom činu* (no, to se ostvaruje kad se primjerice molitve upućuju prema apsidi koja postaje simboličko mjesto Onoga kojemu se obraća). Danas molitve ne odgovaraju dobro na svoju svrhu, ne omogućuju u dostatnoj mjeri zajednici da izrazi Bogu svoju molitvu. Zato prolaze neopaženo. U pripravi za misu nikada mi se nije dogodilo da se netko zainteresira za molitve tog slavlja, niti da o njima razmišlja ili nešto priupita.

S druge pak strane, trebalo bi se zaustaviti na onim sastavnicama koje tvore liturgijsko slavlje. F. Marty ima pravo kad tvrdi da se problem nalazi unutar same inteligencije liturgije. Treba poraditi na obnovi pojedinih elemenata liturgije. No, još više je potrebno nanovo otkriti način djelovanja koje sama liturgija nalaže. Kad bismo ulagali snage samo u stvaranje novih tekstova za liturgiju, to bi značilo da je ona samo tekst poput nekog novinskoga članka kojega valja shvatiti i da poneku nerazumljivu riječ valja jednostavno zamijeniti nekom drugom.

Ako je ovo što predlažem točno, to znači da liturgičari nemaju sve u svojim rukama. Nema dvojbe da i oni sudjeluju izgradnji liturgije. Međutim, osvrnemo li se na sadašnje stanje liturgijske obnove i na rizik razmišljanja da smo došli do konačnog cilja, uviđamo nedostatke koji proizlaze iz odveć

uskih gledišta. Dijagnoza sadašnjega stanja je dakle sljedeća. Poteškoće proizlaze:

- iz općenitoga stanja religije u zapadnjačkoj civilizaciji, o mjestu i ulozi za koje je pozvana vršiti u demokratskom društvu nakon stoljeća, ili još bolje, nakon tisućljeća tijekom kojih je podupirala moć ili bila oporba;

- iz nerazumijevanja liturgije kao takve, iz nerazumijevanja njezine nakane, načina djelovanja, tipičnog za tehnicističku civilizaciju koja podjednako zahvaća one koji slave liturgiju ili se nalaze izvan nje;

- iz neodgovarajućih sastavnica liturgije o kojima smo prethodno progovorili.

Prva točka zahtijeva dugo vremensko razdoblje. I nju niti jedan autoritet neće moći riješiti sam od sebe. Druga i treća točka je sržna u našoj tvrdnji koja izbjegava opasnost da se za manjkavo razumijevanje liturgijskoga govora optuži manjkavu inteligenciju same liturgije.

Cilj ove knjige je suočiti se s drugom točkom i pokazati da je liturgija sveobuhvatno djelovanje, simboličko i ludičko. Ona je bliža besplatnoj igri negoli produktivnom djelovanju. Očevidno je da to danas valja shvatiti inače ćemo tražiti od liturgije ono što nam ona ne može dati ili ćemo pokušati instrumentalizirati liturgiju u korist vrijednih i dostojnih ciljeva kao što su kateheza, informacija, angažman, koji su joj ipak strani. Tipični primjer za tu pojavu je “nedjelja sredstava društvenog priopćavanja”. Koji je cilj liturgijske zajednice glede tog projekta? Uopće nije jasno zbog čega se taj projekt nameće. I zato se i ne zna zašto ga se predlaže. Kao što smo prethodno vidjeli u slučaju *Salve Regina*, ne razumije se uvijek ono što se pjeva. To vrijedi za svaki jezik kao što je latinski, za svjetovne, ali i za sakralne pjesme. Kad bi se pjesma zamijenila teološkom raščlambom, čitave generacije vjernika ne bi mogle pjevati za Božić: “Ponoć je kršćani, svečan čas u koji Bog i Čovjek dođe među nas, da otkupi grijehe naše i ublaži srdžbu Božju.” Ali što su željeli čuti? Jesu li željeli čuti samo ove riječi ili melodiju koja im se urezala u sjećanje, na osjećaje koje budi toliko dragi blagdan? Pjesma je zajednički čin, a ne sredstvo posredovanja doktrinalnih istina. A time se ne umanjuje odgovornost liturgičara da se protive bilo kakvim pjesmama u liturgiji.

Dokaz utemeljenosti ovih postavki proizlazi iz rezultata nastojanja na području liturgije nakon koncilske reforme.

Koliki su samo liturgijski tekstovi nastali sedamdesetih godina? Napisano je neizmjereno mnogo himana, molitava, euharistijskih molitava, ali sve to nije poboljšalo liturgiju. Čak su se neki osjetili potpuno obeshrabreni. Sada je trenutak da ponešto naučimo iz iskustva. Nije li istina da u misi molitva *Oče naš* tvori najintenzivniji trenutak u kojemu se daje osjetiti da se čitava zajednica povjerljivo obraća Bogu svojem Ocu? Ipak tekst *Oče naš* teško je razumljiv. Što znači uopće – “sveti se ime tvoje”? Ekumenski prijevod Biblije (TOB) donosi bilješku od pola stranice i u drugom izdanju mijenja prijevod! O kojoj god se poteškoći u prijevodu radilo, bitno je da tekst vrši ulogu potpore molitvi, jer ga svi dobro (ili gotovo dobro) poznaju. On ne zahtijeva drugo negoli da bude molitva, tj. povjerljivi susret s Bogom. Primjer liturgije u Taize-u, o kojem je prethodno bilo riječi, također se kreće u istom pravcu.

Ukratko, da bi liturgija nanovo bila vrelo razumijevanja, prvi korak se ne sastoji u tome da promijenimo tekstove i obrede. Potrebno je razvijati iščekivanja vjernika nezadovoljnih sadašnjim stanjem kao i njihovu sklonost prema liturgiji. Nakon toga treba shvatiti da se tekstovi i obredi bolje razumijevaju u sklopu istinskih čina. Kao primjer navodim euharistijsku molitvu u kojoj se obraća zajednici. Naprotiv radi se o molitvi upućenoj Bogu. Dakle, samo ako su neki tekstovi preteški i nema druge mogućnosti doli one da ih se zamijeni novima, Crkva pribjegava tom rješenju kao što je uvijek činila.

Ova se knjiga bavim tim pitanjem. Njezin je izazov pokazati istinitost tih tvrdnji. O ishodima neka prosudi sam čitatelj. (*Nastavlja se.*)

Preveo: Ivica Žižić